

شرح مبسوط

قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲

www.ketab.ir
قصاص نفس

مواد ۳۸۱ تا ۳۸۵

رسول مزروعی

تحت اشراف

مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی

سرشناسه	مزروعی، رسول، ۱۳۴۴ -
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ - قصاص (۳) بخش دوم: قصاص نفس، مواد ۳۸۱ الی ۳۸۵ / رسول مزروعی؛ تحت اشراف مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی؛ ویراستار واحد آماده سازی گروه فقه جزا [مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی].
مشخصات نشر	قم: مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۱۹۱ ص
شابک	978-600-279-137-5
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۸۳] - ۱۹۱
موضوع	حقوق جزا -- ایران Criminal law -- Iran حقوق جزا -- ایران -- تفسیر و استنباط Criminal law -- Iran -- Interpretation and construction مجازات -- ایران Punishment -- Iran مجازات - ایران - تفسیر و استنباط Punishment -- Iran -- Interpretation and construction قصاص (فقه) -- ایران Lex talionis (Islamic law) -- Iran قصاص (فقه) - ایران - تفسیر و استنباط Lex talionis (Islamic law) -- Iran -- Interpretation and construction مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (ع)
شناسه افزوده	
رده بندی کنگره	۳۸۰/۵۵
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۹۶۴۳۸۹۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیا

شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی

قصاص (۳): بخش دوم: قصاص نفس؛ مواد ۳۸۱ تا ۳۸۵
زیر نظر مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی

تألیف : رسول مزروعی
ویراستار : واحد آماده سازی گروه فقه جزا
ناشر : مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی
نوبت چاپ : اول
تاریخ : ۱۴۰۳
تیراژ : ۵۰۰
چاپخانه : نینوا
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۹-۱۳۷-۵

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

قیمت ۱۲۰۰۰۰ تومان

قم: انتهای خیابان انقلاب، بالاتر از گلزار شهداء مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی
تلفن: ۳۷۱۸۵/۵۵۹ - ۰۲۵-۳۷۷۳۹۹۹۹ ص پ:
فروشگاه و نمایشگاه دائمی: قم، خیابان معلم، میدان روح الله، نبش کوچه ۱۳، جنب بیت حضرت امام (ره).
تلفن: ۳۷۱۸۵/۳۷۹۶ - ۰۲۵-۳۷۷۴۵۶۰۸ ص پ:

اشاره

این مجموعه در شرح قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ با اشاره و اشراف حضرت آیت الله العظمی سید محمود هاشمی شاهرودی رضوان الله علیه توسط گروهی از فضایی که تدوین پیش نویس بخش های حدود و قصاص و دیات لایحه قضایی قانون مجازات اسلامی را بر عهده داشت نگاشته شده است. آگاهی کامل نویسندگان بر مراحل تکوین و تدوین این قانون در بخش های مذکور و وقوف آنان بر سرگذشت تک تک مواد این قانون از مراحل پیشنهاد اولیه تا تحریک نهایی آن موجب شده تا همه زوایای قابل بحث در شرح هر ماده به دقت بررسی شده و مفهوم الفاظ و قیود هر ماده و مراد و مقصود اصلی آن به روشنی بیان شود و نقاط ابهام و اجمال آن با ایضاح و تبیین مناسب برطرف گردد. علاوه بر این از آنجا که قانون مجازات اسلامی برگرفته از فقه است ذیل شرح هر ماده مستندات فقهی آن نیز آورده شده که نشان دهنده عقبه علمی این قانون در متون فقه امامیه است. در شرح هر ماده به چهار محور اساسی پرداخته شده است: نخست پیشینه قانون گذاری مربوط به آن ماده، دوم شرح مفاد ماده، سوم بیان مستندات و گاه ادله فقهی، چهارم در موارد لزوم نقد ماده و پیشنهاد و اصلاح آن.

متن این مجموعه در بخش های مختلف، با توجه به نوع نگاه و میزان دانش و سبک نگارش نویسندگان، طبعاً متفاوت بوده و در مراتب یکسانی قرار ندارد؛ با این وصف، همه این مجموعه در پرداختن به چهار محور اساسی مذکور در شرح هر ماده

به سیاق منسجمی نگارش یافته است. مسئولیت محتوای مطالب شرح بر عهده نویسندگان است.

با تقدیر از آفرینندگان این اثر، اینک شرح «بخش دوم قصاص نفس» از قانون مجازات اسلامی تقدیم می‌شود و مجلدات دیگر نیز متعاقباً انتشار خواهد یافت.

مؤسسه دایرةالمعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام

واحد تدوین فقه جزاء

سید مرتضی تقوی

www.ketab.ir

فهرست مطالب

بخش دوم: قصاص نفس

- ماده ۳۸۱: قصاص نفس، اجبار قاتل عمد ۱۷
- الف. سابقه قانون گذاری ۱۷
- ب. شرح ماده ۱۹
- ب-۱. معنای قصاص نفس ۱۹
- ب-۲. توضیح «سایر شرایط مقرر در قانون» ۲۰
- ب-۳. تفاوت «قصاص نفس» با «اعدام» ۲۰
- ب-۴. وجوه ممیزه حق «قصاص» و برتری های آن نسبت به «اعدام» ۲۲
- ب-۵. انحصار یا عدم انحصار حق قصاص در جنایت عمدی ۲۶
- ب-۶. لزوم یا عدم لزوم قبول مصالح قصاص به دیه برای جانی ۳۰
- اشکال و جواب ۳۱
- دیدگاه اول (عدم لزوم قبول مصالح قصاص به دیه برای قاتل) ۳۳
- دیدگاه دوم (لزوم قبول مصالح قصاص به دیه بر قاتل) ۳۷
- ب-۷. اجبار جانی به قبول مصالحه قصاص با دیه ۳۹
- ب-۸. قطع یا آسیب بر عضو به جای قصاص نفس ۴۰

ب-۹. شرح «در غیر این صورت ...» ۴۳

ب-۱۰. تقدم اجرای قصاص نفس بر مجازات‌های حدی و تعزیری در صورت تراحم ۴۴

ب-۱۱. شمول جنایت عمدی نسبت به خودکشی ۴۶

ب-۱۲. تبدیل قصاص نفس به دیه با خودکشی قاتل ۵۲

ج. مستند فقهی ۵۲

د. نقد و پیشنهاد ۵۸

ماده ۳۸۲: حق قصاص نفس برای قتل زن ۶۰

الف. سابقه قانون‌گذاری ۶۰

ب. شرح ماده ۶۹

ب-۱. عدم تأثیر جنسیت بر قصاص ۶۹

ب-۲. قصاص و تفاوت مقدار دیه جاری بر مجنی علیه ۷۰

ب-۳. تفاوت مقدار دیه زن و مرد و عدم برتری مرد ۷۰

اشکال و جواب ۷۷

ب-۴. مراد از «مرد غیر مسلمان» در ماده ۸۲

ب-۵. مراد از «مابه‌التفاوت دیه» و مقدار دیه غیر مسلمان ۸۳

اشکال و جواب (رابطه مواد ۳۸۲ و ۳۸۸ با ماده ۵۵۴) ۸۴

ب-۶. قصاص برای خنثی و پرداخت تفاضل دیه ۸۶

ب-۷. عدم پرداخت فاضل دیه در قتل دو زن توسط یک مرد ۸۸

ج. مستند فقهی ۸۹

ماده ۳۸۳: قتل چند نفر توسط یک قاتل و استقلال اولیای دم هر مقتول برای قصاص قاتل ۹۲

الف. سابقه قانون‌گذاری ۹۲

ب. شرح ماده ۹۲

ج. اطلاعات ماده ۹۶

ج-۱. منظور از «اقدام به قصاص» اجرای قصاص است نه فقط درخواست قصاص ۹۶

ج-۲. رابطه ماده ۳۸۳ با ماده ۴۲۲ ۹۸

ج-۳. رابطه ماده ۳۸۳ با ماده ۴۲۳ ۱۰۲

ج-۴. رابطه ماده (۳۸۳) با صدر و ذیل ماده ۴۲۴ ۱۰۴

ج-۵. حضور و مشارکت اولیای دم سایر مقتولان در صورت امکان ۱۰۷

ج-۶. حق اولیای دم غیر مشارک در قصاص ۱۰۷

د. مستند فقهی ۱۰۸

ه. نقد و پیشنهاد ۱۰۹

ماده ۳۸۴: قصاص قاتل در برابر چند مقتول ۱۱۱

الف. سابقه قانون گذاری ۱۱۱

ب. شرح ماده ۱۱۱

ب-۱. صورت اول (مساوی بودن مجموع دیات مقتولان با دیه قاتل) ۱۱۱

ب-۲. صورت دوم (بیشتر بودن مجموع دیات مقتولان از دیه قاتل): ۱۱۲

وجه اول ۱۱۳

وجه دوم ۱۱۵

ب-۳. مبادرت برخی از اولیای دم به قتل قاتل ۱۱۶

دیدگاه اول ۱۱۷

دیدگاه دوم ۱۲۰

ب-۴. ثبوت دیه در ماده ۴۳۵ با مبادرت برخی از اولیای دم به قتل قاتل ۱۲۲

ب-۵. قاعده «لَا يَبْطُلُ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ» ۱۲۴

ب-۶. نصوص تبدیل قصاص به دیه در موارد تعذر قصاص ۱۲۶

ب-۷. ادله مخالفان تبدل قصاص به دیه ۱۳۱

ب-۸. نقد ادله مخالفان ۱۳۲

اول: نفی انحصار حق اولیای دم در قصاص با استلزام بطلان دم ۱۳۲

دوم: تمام نبودن استناد به قاعده «لایجنی الجانی اکثر من نفسه» در مسئله ۱۳۴

سوم: نفی جریان اصل در مسئله ۱۴۲

ب-۹. حکم مبادرت به قصاص در لایحه قوه قضائیه ۱۴۲

ب-۱۰. ماده ۳۸۴ و مسئله مبادرت اولیای دم برخی از مقتولان به قصاص ۱۴۴

ب-۱۱. موافقت قاتل با پرداخت دیه، علاوه بر قصاص ۱۴۶

اشکال و پاسخ ۱۴۶

د. نقد و پیشنهاد ۱۴۸

ماده ۳۸۵: عدم تغلیظ دیه در قصاص قاتل ۱۵۰

الف. سابقه قانون گذاری ۱۵۰

ب. شرح ماده ۱۵۰

ب-۱. تغلیظ دیه و حکمت آن ۱۵۰

ب-۲. عدم تغلیظ دیه برای قاتل با قصاص او در ماه حرام یا حَرَم ۱۵۳

ب-۳. نفی تغلیظ در فاضل دیه برای قاتل ۱۵۳

ب-۴. احتمال تغلیظ دیه علیه قاتل در فاضل دیه پرداختی به ولی دم ۱۵۴

ب-۵. تغلیظ دیه علیه شریکی که قصاص نمی شود ۱۵۸

ب-۶. تغلیظ دیه در ماه های حرام و در حَرَم ۱۵۹

ب-۷. تغلیظ دیه در همه انواع قتل ها حتی برای قتل جنین ۱۶۲

ب-۸. تغلیظ دیه برای جنین قبل از ولوج روح ۱۶۵

ب-۹. تغلیظ دیه برای غیر مسلمان ۱۷۰

ب-۱۰. تغلیظ در همه اجناس دیه ۱۷۱

ب-۱۱. مقدار تغلیظ دیه ۱۷۲

ب-۱۲. تکرار تغلیظ دیه با تکرار سبب آن ۱۷۲

ب-۱۳. عدم تغلیظ در جنایت بر عضو ۱۷۴

ج. مستند فقهی ماده ۱۷۴

ح. پیشنهاد ۱۸۱

فهرست منابع ۱۸۳

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

و صَلَّى الله على سيدنا محمد و آل محمد

به فضل خدای سبحان، کتاب پیش روی در ادامه سلسله مجلدات «شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۱» تدوین یافته است. در این کتاب همه «بخش دوم - قصاص نفس» از کتاب قصاص این قانون شرح شده است. پیش از این نیز به لطف حضرت حق، شرح «بخش اول - مواد عمومی» از کتاب قصاص این قانون، «فصل اول و دوم و سوم» (مواد ۲۸۹ تا ۳۱۰) و «فصل پنجم - صاحب حق قصاص» (مواد ۳۴۷ تا ۳۶۷) از همین قلم در دو مجلد منتشر شده بود. سبک نگارش در این کتاب همانند دو مجلد سابق است و امور عامه‌ای که در مقدمه آن دو بیان شد در این مجلد نیز جاری است.

بر خود فرض می‌دانم از استاد بزرگ و بی‌بدیل حضرت آیت‌الله العظمی شیخ محمدتقی بهجت قدس سره در حد و اندازه حضرت ایشان و نه قدر و اندازه خود تشکر بسیار کنم؛ بزرگ‌مرد الهی و عالم ربانی که مرزهای علم را در بسیاری از علوم از جمله علم تفسیر و کلام و فقه و اصول به شکل اعجاب برانگیزی جابه‌جا کرد. نظریات این مرد بزرگ با تمسک نورانی به عقل و وحی و کلام حضرات معصومین علیهم‌السلام، نقش به‌سزایی در یافتن و طی کردن صراط مستقیم و وصول به حقایق هستی و پاسخگویی نظام‌مند و عقلایی به سؤالات اساسی و گشودن بن‌بست‌ها و

گره‌های علمی و عملی در عرصه‌های بسیار و گوناگون داشته و دارد که از آن جمله راهگشایی در تدوین کتاب قصاص این قانون بود.

همچنین از دیگر اساتید، خصوصاً مراجع بزرگ تقلید که در تدوین این قانون تأثیرگذار بودند و بالأخص حضرت آیت‌الله‌العظمی سید محمود شاه‌رودی رضوان‌الله تعالی علیه کمال تشکر را دارم. ایشان نقش اساسی در راهبری و تدوین و تصویب این قانون داشتند. شرح این قانون، تحت عنوان «شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲» نیز به امر و ارشاد و تحت اشراف حضرت ایشان از سال ۱۳۹۲ شروع شد و تاکنون ۱۵ مجلد از این مجموعه منتشر شده است.

از والده مکرمه‌ام (رضوان‌الله تعالی علیها) که اخیراً به دیدار حق شتافتند و پدر بزرگوaram و همسر گرامی و خانواده عزیز و همراه و همه دوستانی که بنده را در تدوین این کتاب یاری کردند، حجت الاسلام و المسلمین حاج شیخ حسن آقا نظری و همه کارکنان محترم مؤسسه عالی معارف فقه اسلامی متشکرم و به‌ویژه از آقایان حجت الاسلام و المسلمین محمود زمانی و حجت الاسلام و المسلمین رضا محققیان و حجت الاسلام و المسلمین سید مرتضی تقوی و دکتر احمد حاجی ده آبادی و حجت الاسلام و المسلمین احمد رضا عابدی برای ارزیابی این کتاب سپاسگزارم. از خدای رحمان و رحیم درخواست دارم برای همه ایشان و همه کسانی که بر بنده حق دارند به فضل بی‌پایان خود اجر بی‌حساب مقرر فرماید.

غفر الله لنا و لکم
والحمد لله اولاً و آخراً
والسلام علیکم و رحمہ الله و برکاتہ
رسول مزروعی *